

0006-40460 ✓
6121

ศูนย์ข้อมูลภาคเหนือ

การติดตามผลการศึกษาสภาวะแวดล้อม
และ
การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม
ของ
ชุมชนแม่คาว : การมีส่วนร่วมในการพัฒนา
ระหว่างชุมชนแม่คาวและมหาวิทยาลัยพายัพ

ประเวศน์ คิคอ่าน
เฉลิมศักดิ์ จัตติยะ
วาสนา ปุระมณีวิวัฒน์
กอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย

รายงานการวิจัย ฉบับที่ 113

มหาวิทยาลัยพายัพ

งบประมาณปี 2534

มหาวิทยาลัยพายัพเป็นมหาวิทยาลัยเอกชน ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2517 ด้วยจำนวนนักศึกษา 375 คน และได้พัฒนาเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนกระทั่ง ปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2535) มีนักศึกษากว่า 5,800 คน การก่อตั้งมหาวิทยาลัย พายัพนอกจากจะเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาแก่เยาวชนของชาติแล้ว มหาวิทยาลัยพายัพยังเป็นสื่อในการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้ามาสู่ชุมชนบริเวณ รอบ ๆ มหาวิทยาลัยอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อันเป็นผลพวงของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยพายัพ ใน ชุมชนต่าง ๆ สังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนที่มีสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวก อาทิ ไฟฟ้า ถนน ประปา ตลอดจนอาคารและ ศูนย์กลางธุรกิจเกิดขึ้นในชุมชนมาก อย่างไรก็ตามก็ยังคงปรากฏว่ามีประชาชนอีกจำนวน มากที่ยังไม่ได้รับผลของความเจริญก้าวหน้าในเท่าที่ควร หลายครอบครัวยังประสบกับปัญหา ความยากจน เด็กจำนวนหนึ่งยังขาดโอกาสทางการศึกษา และเยาวชนหลายคนยังไม่ มีงานทำ เป็นต้น

ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจว่า มหาวิทยาลัยพายัพจะมี ส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชนต่าง ๆ เพื่อการพัฒนา "คุณภาพชีวิต" ของชาวบ้าน และนำ ความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมโดยรวมได้อย่างไร

สถาบันวิจัยและพัฒนา จึงกำหนดให้มีการศึกษาวิจัยติดตามผลการเปลี่ยนแปลง และการแสวงหาแนวทางการร่วมมือเพื่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต โดยมีหมาย ชาติ ดร. ประเวศน์ คิดอ่าน หัวหน้าฝ่ายงานพัฒนาและบริการ สถาบันวิจัยและพัฒนา ร่วมกับ อาจารย์วาสนา บุรณมณีวิวัฒน์ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค คุณเฉลิมศักดิ์ ขัตติยะ เจ้าหน้าที่ฝ่ายงานพัฒนาและบริการ และคุณกอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยดำเนินการวิจัยดังกล่าว

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือและความช่วยเหลือแนะนำจาก
บุคคลหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผศ. ประเสริฐ พันธชาติ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัย
และพัฒนา ที่ได้ให้คำแนะนำเป็นอย่างดีจนการวิจัยสำเร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่บ้านหนองป่าครั่ง ตำบลวัดเกต อำเภอเมือง ผู้ใหญ่บ้าน
แม่ควา ตำบลสันพระเนตร อำเภอสันทราย และ ผู้ใหญ่บ้านมอญ ตำบลสันกลาง อำเภอ
สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และคณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านที่กล่าวนามมา ที่ได้
ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย

ขอขอบคุณชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งสาม ที่ได้เสียสละเวลาและอนุญาติให้นักวิจัย
ได้เข้าไปสัมภาษณ์หาข้อมูล ซึ่งทำให้การศึกษาริชัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยพายัพที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าผลการศึกษาวิจัยนี้จะ เป็นประโยชน์ในอนาคต

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาต่อเนื่อง¹ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงประชากร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในชุมชนแม่ลาว ตลอดจนปัญหา ความต้องการ และความเป็นไปได้ของโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยพายัพกับชาวบ้านในชุมชนแม่ลาว เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเจริญก้าวหน้าร่วมกัน

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มข้อมูล 3 กลุ่มรวมทั้งหมด 200 ราย ได้แก่ ชาวบ้าน (120) นักศึกษา (40) และคณาจารย์ (20) มหาวิทยาลัยพายัพ หลังจากการรายงานฉบับร่าง จึงได้จัดการประชุมเสนอผลการวิจัยร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและแสวงหาแนวทางการทำกิจกรรมในอนาคตร่วมกัน

รายงานฉบับนี้แบ่งออกเป็น 5 บท ประกอบด้วย

บทที่ 1 เป็นบทนำเกี่ยวกับความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขต ระเบียบการวิจัย ตลอดจนผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 นำเสนอข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านที่ศึกษา

บทที่ 3 นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการเก็บข้อมูลสนาม ทั้งในด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม

บทที่ 4 นำเสนอความคิดเห็นของชาวบ้าน นักศึกษา และบุคลากรของมหาวิทยาลัยพายัพ เกี่ยวกับปัญหา ความต้องการ ลักษณะกิจกรรมและความเป็นไปได้ของความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยพายัพกับชุมชนเป้าหมาย

บทที่ 5 เป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะต่าง ๆ

---

¹ การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนแม่ลาวครั้งแรกดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2529 เรื่อง "การศึกษาสภาวะแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชุมชนแม่ลาว" โดยนางสาวบุษยมาส บุญใจเพชร, นายสินธุ์ สรรพผล และ นางสุรินทร์ทิพย์ เขลามัน

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแม่ความีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน :
ที่ดิน เศรษฐกิจ สังคม-วัฒนธรรม และการปกครอง

เกี่ยวกับที่ดินและการใช้ที่ดิน มีการใช้ที่ดินเพื่อธุรกิจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยและ
การบริการเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่ยังใช้เพื่อการประกอบอาชีพทางการ
เกษตร ซึ่งมีแนวโน้มลดลงอยู่ตลอดเวลา

ด้านเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่หันไปประกอบอาชีพรับจ้าง
เนื่องจากปัจจัยบังคับหลายอย่าง เช่น การขายที่ดิน ความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต
ทางการเกษตร อีกทั้ง อาชีพรับจ้างทั้งภาครัฐและเอกชนทั่วไปทำให้มีรายได้มั่นคงกว่า
และงานเบา

ด้านสังคม-วัฒนธรรม เนื่องจากชุมชนมีลักษณะ เป็นชุมชนเมือง
(Urbanization) จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายด้าน โดยเฉพาะคนหนุ่ม
สาวมีความผูกพันกับครอบครัว หมู่บ้านและกิจกรรมของหมู่บ้านน้อยลงไป หลายคน
ครอบครัวมีฐานะดีก็ออกไปศึกษาต่อระดับสูงขึ้นไป หมู่บ้านจึง เป็นเพียงสถานที่พักมากกว่า
เป็นชุมชนดังแต่ก่อน

การปกครอง มีการเปลี่ยนสภาพเป็นเขต "สุขาภิบาล" (Sanitation) ซึ่ง
อำนาจการปกครองชุมชนจะขึ้นอยู่กับกำนันและคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง
หมายความว่าชาวบ้านมีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เป็นของตนเองมากยิ่งขึ้น ในเขตสุขาภิบาล
จะไม่มีพัฒนากร หรือเกษตรตำบล หรือสาธารณสุขตำบลประจำ ดังเช่นหมู่บ้าน
(Village) ทั่วไป

ความเห็นของชาวบ้านส่วนใหญ่ที่มีต่อมหาวิทยาลัยพายัพเป็นไปในทางที่ดี
มหาวิทยาลัยพายัพเคยจัดกิจกรรมบริการชุมชนหลายโครงการ เช่น โครงการสอนหนังสือพิเศษแก่เด็กในโรงเรียนที่โรงเรียนบ้านแม่ควา โครงการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน
ในวันแม่แห่งชาติ และโครงการบริการตรวจสุขภาพ เป็นต้น แต่คณะกรรมการชาวบ้านยัง

เสนอว่า โครงการดังกล่าวน่าจะดำเนินการต่อไป และขอให้มีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

ส่วนความเห็นของนักศึกษาและบุคลากรของมหาวิทยาลัยพายัพพบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยและไม่ทราบว่ามหาวิทยาลัยพายัพมีการจัดกิจกรรมบริการชุมชนร่วมกับชุมชนแม่ควา อย่างไรก็ตามบุคลากรจำนวนหนึ่งเห็นว่า การบริการชุมชนน่าจะมุ่งไปสูชุมชนที่อยู่ห่างไกลกว่านี้ เนื่องจากสภาพทั่วไปของชุมชนแม่ความีความเจริญอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว

PAYAP UNIVERSITY

- n -

ABSTRACT

The objective of the research presented is to examine the changes in population, economics, society and development among the residents of Mae Khaaw. It includes problems, needs and progress from a cooperative project between Payap University and the the residents of Mae Khaaw to improve quality of life.

The data which was analyzed comes from interviews with three groups totaling 200 individuals. 120 village residents, 40 students and 20 members of the Payap staff were included. After the initial report was assembled, a meeting was arranged between the researchers and three village committees to check the accuracy of the report and look for trends to address together in the future.

This report consists of 5 chapters:

Chapter 1. The history, objectives, parameters, and order of research, including anticipated results of the research.

Chapter 2. Presents the data collected in the village studies.

Chapter 3. Presents the analysis of the field data in the areas of population, economics and society.

Chapter 4. Presents the perspective of the local residents, students and Payap University staff concerning the problems, needs, character of the work and progress of the cooperation between Payap University and the target communities.

Chapter 5. Summary and Suggestions.

The results of the study show that the Mae Khaaw community is changing rapidly in every area including land use, economics, society, culture and administration.

Land and land use. The land is generally used for businesses, residences and service ventures. Only a small percentage of the land is used for agriculture. The trend seems to support a decrease in agricultural land.

Economics and occupations. Occupations are changing to those in which residents hire themselves out. This is due to several factors such as the sale of land, the lack of stable agricultural prices, the stability of government or public sector jobs and the ease of those jobs.

Society and culture. Urbanization has caused many different social changes. In particular, the ties young women feel with family, community and activities in the community are decreasing. Many individuals who have families of high standing leave to receive higher education and the community becomes only a place to visit, not a traditional home.

Administration of the area has changed in the area of sanitation. Sanitation usually depends on the authority of the village headman or village committee which means that the residents have the opportunity to take increased responsibility. In the area of sanitation they are not progressing, do not have district agricultural services or district public health services as some other villages have.

The attitude that most villagers have towards Payap University is good. The University has arranged several community service projects including a special education project for children in the local schools, a development project alongside the residents on Mother's day, and a health survey. The village committee has proposed that these projects should continue and have asked that arrangements be made for this.

The response of the students and staff at Payap University was generally that they did not know Payap University had a project in cooperation with the community of Mae Khaaw. However, one individual thought that community service should aim for communities farther from Chiang Mai owing to the fact that most residents in Mae Khaaw have already progressed to a high level.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อฉบับภาษาไทย	ข
บทคัดย่อฉบับภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
<u>บทที่ 1</u> บทนำ	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	2
ขอบเขตการวิจัย	2
ระเบียบวิธีวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
<u>บทที่ 2</u> ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน	5
บ้านแม่คาว	5
บ้านหนองป่าครั่ง	6
บ้านมอญ	7
<u>บทที่ 3</u> บทวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน	8
ลักษณะทั่วไปของชุมชนทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	8
<u>บทที่ 4</u> ความคิดเห็นของชาวบ้านในชุมชนแม่คาวที่มีต่อมหาวิทยาลัยพายัพ	56
ความคิดเห็นของบุคลากรมหาวิทยาลัยพายัพกับการจัดกิจกรรม บริการสังคมในชุมชนแม่คาว	56
<u>บทที่ 5</u> สรุปและข้อเสนอแนะ	68
<u>ภาคผนวก</u> แบบสอบถาม	74

สารบัญตาราง

	หน้า
บทที่ 3	
ตารางที่ 1 เพศ	8
ตารางที่ 2 อายุ	9
ตารางที่ 3 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	10
ตารางที่ 4 จำนวนปีที่พักอาศัย	11
ตารางที่ 5 จบการศึกษาสูงสุด	12
ตารางที่ 6 จำนวนของอาชีพ	13
ตารางที่ 7 รายได้ของหัวหน้าครัวเรือน	14
ตารางที่ 8 รายได้โดยประมาณของครอบครัวต่อครัวเรือน	15
ตารางที่ 9 จำนวนทรัพย์สินและเครื่องอำนวยความสะดวก	16-18
ตารางที่ 10 จำนวนที่ถือครองที่ดิน	20
ตารางที่ 11 ขนาดการถือครองของพื้นที่	21
ตารางที่ 12 บ้านพักอาศัย	22
ตารางที่ 13 ระดับการศึกษามุตร	23
ตารางที่ 14 ระดับการเรียนของบุตรที่จบการศึกษา	24
ตารางที่ 15 ระดับการเรียนของบุตรที่กำลังศึกษา	25
ตารางที่ 16 กรณีบุตรของท่านกำลังศึกษา ท่านมีความต้องการให้เรียนถึงระดับ	26
ตารางที่ 17 ท่านจะสามารถส่งบุตรของท่านตามที่คาดหวัง	27
ตารางที่ 18 สมาชิกในครอบครัวในรอบปีที่ผ่านมาเจ็บป่วย	28-29
ตารางที่ 19 วิธีการรักษาเมื่อคนในครอบครัวเจ็บป่วย	30
ตารางที่ 20 สถานบริการอนามัยหมู่บ้าน	32
ตารางที่ 21 อาสาสมัครบริการอนามัย/สาธารณสุขชุมชนหมู่บ้าน	33

		หน้า
ตารางที่ 22	การใช้น้ำบริโภค	35
ตารางที่ 23	แหล่งการใช้น้ำเพื่ออุปโภค	36
ตารางที่ 24	ระบบขจัดน้ำเสีย	37
ตารางที่ 25	การปรับปรุงซ่อมถนน	38-39
ตารางที่ 26	สภาพถนนในหมู่บ้าน	40
ตารางที่ 27	กลุ่มในหมู่บ้าน	42-43
ตารางที่ 28	การมีส่วนร่วม	44-46
ตารางที่ 29	หน่วยงานขององค์กรพัฒนาได้เข้ามาจัดกิจกรรม หรือช่วยเหลือหมู่บ้าน	47
ตารางที่ 30	การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของหมู่บ้าน	51-52
ตารางที่ 31	มหาวิทยาลัยพายัพเคยมีการจัดกิจกรรมร่วมกับหมู่บ้าน	53
ตารางที่ 32	การเข้าร่วมกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยพายัพเคยจัด	54
ตารางที่ 33	การเข้าร่วมเมื่อมหาวิทยาลัยพายัพจัดกิจกรรม ร่วมกับชุมชน	55
 <u>บทที่ 4</u>		
ตารางที่ 1	สถานภาพ	57
ตารางที่ 2	ความคิดเห็นต่อมหาวิทยาลัยพายัพในการจัด กิจกรรมบริการสังคม	58
ตารางที่ 3	กิจกรรมที่เห็นควรให้จัดบริการสังคมในชุมชนแม่คาว	61
ตารางที่ 4	การจัดกิจกรรมของหน่วยงานมหาวิทยาลัยพายัพที่มี ต่อชุมชนแม่คาว	62
ตารางที่ 5	แผนงานการจัดกิจกรรมบริการสังคมในชุมชนแม่คาว ปี 2536	63